

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1917

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Α΄.

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

1) Καθιέρωσις τῆς προστασίας.

Ὅτε κατὰ πρῶτον ἐγκατεστήθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην, διὰ τὰ ἐπικοινωνοῦν πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, νὰ προσλάβουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν διερμηνεῖς. Τούτους δὲ μόνον ἐκ τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς Πύλης — Ἑλλήνων ἢ Ἀρμενίων — ἢ ἐκ τῶν Ἑβραίων ἔπρεπε νὰ ἐκλέξουν. Διότι μόνον αὐτοὶ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἐννοήσουν τὰς γλώσσας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, νὰ μεταφράσουν δὲ εἰς τὴν τουρκικὴν ὅσα εἰς ἐκείνας διευτυποῦντο.

Ἄλλ' ἐνῶ οἱ ὑπήκοοι οὗτοι τῆς Πύλης χριστιανοὶ ἢ Ἑβραῖοι — οἱ ραγιαῖδες μὲ μίαν λέξιν — ἐλάμβανον ὑπηρεσίαν τῶν ξένων πρέσβειων, ἐνῶ ἐχορηγεῖτο εἰς αὐτοὺς ὁ τίτλος τοῦ ἐπιστήμου διερμηνέως, ὑπέκειντο μὲν ταῦτα εἰς ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις τῶν ἄλλων ραγιαῖδων. Ἡ θέσις των οὐδόλως μεταβάλλετο ὡς ἐκ τῶν διερμηνευτικῶν των καθηκόντων. ἔμενε δὲ ἡ ἰδίᾳ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῆς καὶ ἀπὸ ἀπόψεως νομικῆς. Διὰ τοῦτο δὲ ἐδυσκολεύοντο εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, τοῦ ἀνχτεθειμένου εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ πρέσβει. Πράγματι τὸ ἔργον των τοῦτο οἱ διερμηνεῖς ἐξετέλουν ἀτελῶς, σχεδὸν δὲ πάντοτε χωρὶς δραστηριότητα καὶ πρὸς βλάβην τῶν συμφερόντων, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ ὑπερασπίζουσιν.

Ἐδίσταζον μάλιστα, ὅταν συνώδευον τὸν πρέσβυν εἰς ἀκρόασιν παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζύρῳ, νὰ ἀνακοινώσουν τοὺς λόγους τοῦ πρέσβει, διότι ἐφοβοῦντο μήπως ἡ ἀκριβὴς μετάφρασις των ἐπιτύρῃ κατ' αὐτῶν τὴν ὀργὴν τοῦ μεγάλου βεζύρου. Καὶ οὗτος πολὺ εὐκολὰ ἐξεδικεῖτο τοὺς ἀπροσταχτετούς ραγιαῖδας διὰ τὰς ὑποχωρήσεις, τὰς ὁποίας τὸν ἠνάγκαζον τὰ γεγονότα νὰ κάμῃ εἰς τὸν πρέσβυν.

Ἡ ἱστορία ἄλλως τε μαρτυρεῖ ὅτι οἱ φόβοι οὗτοι καὶ οἱ δισταγμοὶ δὲν ἦσαν ἀβάσιμοι, ὅτι δὲ τὰ ξυλοκοπήματα, αἱ φυλακίσεις, ἡ

ἀγχόνῃ, ἐπερίμενκν συγχά τοὺς θυστευχεῖς διερμηνεῖς, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἔνοχοι διότι πιστότατα μεθιρμύνευσαν τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ πρέσβους!

Καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, ὅτε πρέσβους τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦτον ὁ κόμης de Marcheville (1631-1634) διερμηνεὺς τῆς γαλλικῆς πρεσβείας ἀνεσκολοπίσθη κατὰ διαταγὴν τῆς Πύλης. Γυτοχρόνως ἄλλος διερμηνεὺς τῆς ἰδίας πρεσβείας συνελήφθη, ἐνῶ μετέβαινε εἰς τὸ διδάνιον, μολονότι εἶχε παρακληθῆ, ὁ πρέσβους ἀπὸ αὐτὸν τὸν μέγαν βεζύρη γὰ τὸν διατάξῃ γὰ μεταδῆ, ἐκεῖ. Ἐωρὶς δὲ γὰ γίνῃ οἰαδῆποτε διαδικασία, ὁ διερμηνεὺς ἀπηγχονίσθη, καὶ τὸ σῶμά του ἔμεινε ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἀγχόνῃ, ἐνῶ ἔφερεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καλπάκι, τὸ διακριτικὸν ὡς ἡὰ ἴδωμεν γνῶρισμα τοῦ ἔργου τοῦ διερμηνεύς. Εἰς τὸν πρέσβυν, ὁ ὅποιος, εὐλόγως ὠργισμένος, κατήγγειλε τὴν ἀγρίαν πράξιν, ἐδόθη ἡ ἀπάντησις ὅτι ὁ θανατωθεὶς διερμηνεὺς ἦτο ραγιαῶς, ὅτι ὁ Σουλτάνος δὲν εἶχε γὰ δῶσῃ λόγον εἰς κανένα περὶ τῶν τιμωριῶν, τὰς ὁποίας ἐνόμιζεν ὅτι ἔπρεπε γὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τοὺς ὑπηκόους του(1).

Τῷ δὲ 171ῷ ὁ Μπατίστας, ὁ διερμηνεὺς τοῦ βαΐλου τῆς Βενετίας, συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τοῦ βεζύρου καὶ ἀπηγχονίσθη, εἰς τὸ Παρμὰν καπὶ(2).

Μία τοιαύτη κατάστασις ἦτο πράγματι ἀφόρητος καὶ διὰ γὰ τερματισθῆ, τὸ δέχως ἄλλο δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο μέσον παρὰ γὰ ἐκλέγουν τοὺς διερμηνεῖς οἱ πρέσβεις ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς των ἢ τοῦλάχιστον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ξένους, τοὺς μὴ ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου, ἐγκατεστημένους δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ τοιούτους, ὅπως μαρτυροῦν

(1) Rey, la protection diplomatique et consulaire dans les échelles du Levant et de Barbarie, ἐν Παρισίοις 1899 σελ. 255 κ. ἔ.

(2) Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870 σελ. 299.— Jos. von Hammer, Constantinopolis und der Bosphorus örtlich und geschichtlich beschrieben ἐν Πέστη 1822 τόμ. 2 σελ. 158.— Johann Wilhelm Zinkeisen, Geschichte des osmanischen Reiches ἐν Γόττ 1857 τόμ. 5 σελ. 505.— Τῷ 1648 ὁ μέγας βεζύρης διέταξε γὰ πνίζουν τὸν πρῶτον διερμηνεῖα τοῦ βαΐλου, διότι κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Βενετίας δὲν παρεχώρει τὴν Κρήτην εἰς τὴν Τουρκίαν (Zinkeisen, 4, 809). Τῷ 1684, ὅτε ἐκηρύχθη πόλεμος τῆς Βενετίας κατὰ τῆς Τουρκίας, κατῶρθωσε μὲν ὁ βαΐλος γὰ φύγη εἰς Χίον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, συνελήφθησαν ὁμως καὶ ἐφυλακίσθησαν οἱ διερμηνεῖς του.

τὰ κείμενα τῶν πρώτων διομολογήσεων, μετεχειρίσθησαν πολὺ συχνὰ οἱ πρέσβεις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Ἐξ δὲ τὰς γαλλικὰς διομολογήσεις τοῦ 1569 καὶ τοῦ 1581 κυρίως γίνεται λόγος ἰδιαίτερος περὶ διερμηνέων, ὑπηκόων τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας.

Ἄλλ' ἡ γερουσία τῆς Βενετίας, ἵνα σχηματίσῃ σῶμα διερμηνέων, Βενετῶν τὴν ἐθνικότητα, ἀπεφάσισε τῷ 1551 νὰ ἀποστέλλῃ κατὰ χρονικὰ διαστήματα ἀριθμὸν τινα νέων Βενετῶν εἰς τὴν Τουρκίαν, διὰ νὰ σπουδάζουν ἐπιτοπῶς τὰς ὁμιλουμένας γλώσσας τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐνα κίονα μετὰ ταῦτα τὸ παράδειγμα τῆς Βενετίας ἠκολούθησεν ἡ Γαλλία. Ἀπεφασίσθη, δηλαδή καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τὰς ἀρμοδίους ἀρχὰς κατὰ πρότασιν τοῦ Colbert νὰ ἀποστέλλωνται οἰκειοθελῶς καὶ ὄχι ὑποχρεωτικῶς κατὰ τριετίαν εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἕξ παῖδες, ἡλικίας ἐννέα ἢ δέκα ἐτῶν. Οἱ παῖδες οὗτοι παρεδίδοντο εἰς τοὺς Καπουκίνους, τοὺς ἐγκατεστημένους εἰς τὰ μοναστήρια τῶν πόλεων τούτων, διὰ νὰ ἀνατραφοῦν, διὰ νὰ διδασχθοῦν τὰ δόγματα τῆς καθολικῆς, ἀποστολικῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, διὰ νὰ μάθουν ἀκόμη τὰς γλώσσας, τὰς ὁμιλουμένας ἐν Ἀνατολῇ, ὥστε νὰ γίνουιν σὺν τῷ χρόνῳ ἱκανοὶ νὰ ἀναλάβουν καὶ νὰ διεξαγάγουν τὸ ἔργον τοῦ διερμηνέως. Καὶ αἱ γλώσσαι αὗται ἦσαν ἡ ἐλληνικὴ, ἡ τουρκικὴ, ἡ ἀραδική(1).

Βραδύτερον ἀναφέρεται ὅτι καὶ ὁ πρέσβυς τῆς Νεαπόλεως διετήρει γλωσσομαθεῖς νέους—διετήρει τοὐλάχιστον τοιοῦτους τῷ 1778—ὅπως καὶ ὅλα σχεδὸν αἱ εὐρωπαϊκὰ αὐλαί(2).

Ἄλλ' οἱ γλωσσομαθεῖς νέοι οὐδόλως ὠφέλησαν. Ἡ μόρφωσις των ὄν ἐπετυγχάνετο. Οἱ ἀποστελλόμενοι, ἀνήκοντες εἰς τὴν κατωτάτην

(1) Pitton de Tournefort, Relation d'un voyage du Levant ἐν Παρισίοις, 1747 τόμ. 1 σελ. 508.—Ὁ Pococke (Beschreibung des Morgenlandes (μετάφρ. ἐκ τοῦ ἀγγλ.) 3ον μέρος ἐν Ἑρλάγγῃ 1755 σελ. 197 καὶ 198), ταξιδεύσας ἐν Ἀνατολῇ ἀπὸ τοῦ 1737-42, λέγει ὅτι ἐν Γαλατῶν ἔζων οἰκογένεαί τινες, καταγόμεναι ἐκ τῶν παλαιότερων κατοίκων, τῶν Γενουησιῶν, ἐξ αὐτῶν δὲ ἐλαμβάνοντο διερμηνεῖς. Ὑπῆρχον ὅμως, λέγει, καὶ οἱ γλωσσομαθεῖς νέοι (Jovani di lingue). Ἐκ τούτων οἱ Γάλλοι εἶχον 12, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀνατραφῆ εἰς τὴν μονὴν τῶν Καπουκίνων διὰ δαπάνης τοῦ βασιλέως. Καὶ οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ῥῶσοι εἶχον ἐκ τοῦ ἔθνους των διερμηνεῖς. Προσελάμβανον ὅμως καὶ ἰθαγενεῖς.

(2) Jacob Jonas Björnsthäl, Briefe auf seinen ausländischen Reisen (μετάφρ. ἐκ τῆς σουηδικῆς) ἐν Ρόστοκ καὶ Λιψία 1881, τόμ. 4 σελ. 285 κ. ἑ.

τάξιν, ἐξελάμβανον ὡς πορισμὸν βίου μόνον τὴν ἀποστολὴν των. Δὲν ἀπέκτων τὰς γνώσεις, τὴν δεξιότητα καὶ τὰ προσόντα, τὰ ἀπαραίτητα εἰς τὸ ἔργον των. Διεφθείροντο δὲ ἀκόμη, μὲ τὴν συναναστροφὴν γυναικῶν τουρκικῶν καὶ διεφθαρμένων ἐξομωτῶν. Τοῦλάχιστον τοιοῦτοι ἀναφέρεται ὅτι ἀπέδαινον οἱ γλωσσομαθεῖς νέοι τῆς Βενετίας(1), δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀμφιβάλλωμεν ὅτι τοιοῦτοι κατήντων καὶ οἱ τῶν ἄλλων κρατῶν.

Ἐν γένει δὲ ἡ καθιέρωσις αὕτη τῶν γλωσσομαθῶν νέων (*jeunes de langue, enfants de langue, Jovani di lingue*) ὡς καὶ ἡ ἀνάθεσις τῶν καθηκόντων τοῦ διερμηνέως εἰς τοὺς ἐγκατεστημένους ἐν Τουρκίᾳ, ὁμοεθνεῖς τῶν πρέσβειων ἢ ξένους, εὐρωπαϊούς, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι μέτρον ἐπαρκές. Καὶ οἱ γλωσσομαθεῖς νέοι, ὅπως καὶ οἱ ἐγκατεστημένοι, ὁμοεθνεῖς ἢ ξένοι, οἱ ἱκανοὶ νὰ ἐκτελοῦν τὰ διερμηνευτικὰ καθήκοντα, δὲν ἦσαν ποτε τόσοι πολυάριθμοι, ὥστε νὰ ἐπαρκοῦν(2).

Μόλα ταῦτα αἱ ἀνάγκαι ἐγένοντο μὲ τὸν καιρὸν ἐπιτακτικώτεραι. Διότι ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων τῶν δυτικῶν κρατῶν, τῆς Γαλλίας ἰδίως, μὲ τὴν Πύλιν, ἔκαμναν ἀπαραίτητον τὴν ἴδρυσιν καὶ προξενείων (περὶ τῶν προξενείων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω) ἐντὸς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Καὶ οἱ εὐρωπαῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν καὶ πάλιν εἰς ἱθαγενεῖς διερμηνεῖς, οἱ ὅποιοι μεθ' ὅλα των τὰ μειονεκτήματα ἐπλεονέκτουσαν καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι διὰ τῶν συγγενῶν των καὶ τῶν φίλων των εὐρίσκοντο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς Τούρκους ὑπουργούς(3). Ἐξ ἄλλου ὁμως ἐπεῖγον ἦτο νὰ κανονισθῇ καὶ ἡ θέσις τῶν ἱθαγενῶν διερμηνέων κατὰ τρόπον ἀποχρῶντα.

(1) Zinkeisen, 3, 836.

(2) Ὅτι οἱ γλωσσομαθεῖς νέοι ὡς καὶ οἱ ἐγκατεστημένοι ἐν Τουρκίᾳ, ὁμόφυλοι ἢ ξένοι ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὡς διερμηνεῖς ὑπηρετοῦσαν, δὲν ἦσαν ἐπαρκεῖς, καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἰς Παρισίους ἐλειτούργει (τῷ 1773) σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοῦτων Ἕλληνες ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ Γάλλοι ἐξ Ἀνατολῆς, καὶ ὅπου ἐδιδάσκοντο τὴν τουρκικὴν ἵνα χρησιμεύσουν ὡς πρέσβειοι, γραμματεῖς πρεσβειῶν, προξενικοὶ πράκτορες, διερμηνεῖς ἐν Κάρφω ἐν Σμύρνῃ καὶ ἑλλαχού (*Björnstähl*, 1, 34). — Μάλιστα δὲ προσκόμματα παρείχε καὶ ἡ δυσκολία τῆς τουρκικῆς γλώσσης, ἀφοῦ ἐκ τῶν πολλῶν διερμηνέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως μόλις ὑπῆρχον πέντε (περὶ τὰ τέλη τοῦ 18 αἰῶνος) οἱ δυνάμενοι νὰ γράφουν ὑπόμνημα τουρκιστὶ χωρὶς νὰ βοηθηθῶσιν ὑπὸ Τούρκου ἐμπείρου εἰς τὰ τοιαῦτα. (*Björnstähl*, 4, 79).

(3) Rey, 254.

Κατωρθώθη δὲ τὸ πρᾶγμα διὰ τινος συμφωνίας μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν δυτικῶν κρατῶν με τοὺς ἐξῆς ὅρους. Ὁ Ἰθαγενὴς διερμηνεὺς ἐγένετο προστατευόμενος τοῦ κράτους, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν πρεσβείαν (ἢ τὸ προξενεῖον) ἐξετέλει τὰ καθήκοντα τοῦ διερμηνέως. Ὡς προστατευόμενος δὲ ξένου κράτους ἐξηρεῖτο ἀπὸ ὅλων τῶν φόρων, τοὺς ὁποίους ἐπλήρωναν οἱ ραγιαῖδες — ἀπὸ τὸν φόρον κυρίως τοῦ χαρακτιοῦ — καὶ δὲν ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν. Μὲ ἄλλας λέξεις οἱ προστατευόμενοι οὗτοι ἀπήλαυον ὅλα τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα αἱ διομολογήσεις παρεχώρουν εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ κράτους ἐκείνου, τὰ ὁποῖον τοὺς κατέτασεν εἰς τοὺς προστατευομένους τούτους. Ἡ δὲ ἰδῶμεν δὲ κατωτέρω, ὅτι ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ φοροῦν τὴν ἐνδυμασίαν τῶν ραγιαῶν καὶ νὰ ἔχουν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς διακριτικὸν τοῦ ἔργου των(1).

Ὁ δὲ ἀντιπρόσωπος τοῦ ξένου κράτους ἐδικαιοῦτο νὰ ἐκλέξῃ καὶ νὰ διορίσῃ τὸν Ἰθαγενὴ διερμηνέα του. Ἀλλ' ὁ διορισμὸς του τότε μόνον ἐγένετο ὀριστικὸς, ὅταν τὸν ἐνέκρινε καὶ ἡ Πύλη. Ἐνεκρίνετο δὲ με βεράτιον, τὸ ὁποῖον παρεδίδοτο εἰς τὸν διερμηνέα διὰ τοῦ πρέσβεως.

Τῆς συμφωνίας ταύτης βέβαια ἕγνη φαίνονται κατὰ πρῶτον εἰς τὴν διομολόγησιν με τὴν Γαλλίαν τοῦ 1673. Εἰς δὲ τὴν διομολόγησιν με τὴν Ἀγγλίαν, ἢ ὁποῖα συνήφθη, ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα (τῷ 1675) αἱ διατάξεις, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τοὺς Ἰθαγενεῖς διερμηνεῖς καὶ εἰς τοὺς διερμηνεῖς ἀγγλικῆς ἐθνικότητος, δὲν εἶναι τόσον σαφεῖς. Ἀλλ' εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ ἀσάφεια αὕτη ἀφέθη τότε ἐπίτηδες.

Ἐν τούτοις μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ ἐξάρωμεν ἐνταῦθα τὸ ἄρθρον 28 τῆς διομολογήσεως ταύτης, τὸ ὁποῖον ἀναμφισβητήτως ἀναφέρεται εἰς τοὺς Ἰθαγενεῖς διερμηνεῖς, καθὼς καὶ τὴν διάταξιν αὐτοῦ. Διότι σαφέστατα παραχωρεῖ τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς πρέσβεις καὶ τοὺς προξένους νὰ ἐκλέξουν χωρὶς κανὲν ἐμπόδιον τοὺς Ἰθαγενεῖς διερμηνεῖς.

Ὁμοία διάταξις ὑπάρχει εἰς ὅλας τὰς διομολογήσεις, τὰς μεταγενεστέρας ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν τοῦ 1675, ὅπως εἰς τὴν γαλλικὴν τοῦ 1740 (ἄρθρον 45), εἰς τὴν ὀλλανδικὴν τοῦ 1680 (ἄρθρον 10), εἰς τὴν τῶν Δύο Σικελιῶν τοῦ 1740 (ἄρθρον 3), εἰς τὴν δανικὴν τοῦ

(1) Rey, 257.

1746 (άρθρον 8), εις τήν πρωσικὴν τοῦ 1761 (άρθρον 4), εις τήν ἰσπανικὴν τοῦ 1782 (άρθρον 3).

Υπάρχουν δὲ εις τήν διομολόγησιν μετὰ τὴν Γαλλίαν τοῦ 1740 ἄλλαι διατάξεις περὶ τῶν διερμηνέων, ἐκ τῶν ὁποίων μερικαὶ μὲν ἀποδλέπουν τοὺς διερμηνεῖς γαλλικῆς ἐθνικότητος, αἱ ἄλλαι δὲ εἶναι γενικαί, ἐφαρμόσιμοι ἐπομένως εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς διερμηνεῖς, ὅπως καὶ εἰς τοὺς διερμηνεῖς γαλλικῆς ἐθνικότητος. Ἄλλαι τέλος μόνον εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς διερμηνεῖς εἶναι δυνατόν γὰρ ἐφαρμοσθοῦν. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων πρέπει γὰρ ἀναφέρωμεν τὴν διάταξιν τοῦ άρθρου 43, ἢ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν διάταξιν τῆς διομολογήσεως τοῦ 1763. Καὶ τὸ ἄρθρον 43 τῆς διομολογήσεως τοῦ 1763. Καὶ τὸ ἄρθρον 43 τῆς διομολογήσεως τοῦ 1740 λέγει ὅτι τὰ προνόμια καὶ αἱ ἀτέλεια, αἱ χορηγηθέντα εἰς τοὺς Γάλλους, θὰ χορηγοῦνται καὶ εἰς τοὺς διερμηνεῖς, οἱ ὅποιοι εἶναι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πρέσβεων των. Εἶναι δὲ αὐτονόητον ὅτι ἡ διάταξις αὕτη ἀποδλέπει μόνον τοὺς ἰθαγενεῖς διερμηνεῖς. Διότι ἂν ἀπέδλεπε τοὺς διερμηνεῖς γαλλικῆς ἐθνικότητος, θὰ ἦτον ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, τοῦλάχιστον ἀκατανόητος. Καὶ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὴ. Διότι καθιερώνει εἰς ὅλην των τὴν εὐρύτητα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἰθαγενῶν διερμηνέων τὰ ἐπακόλουθα τῆς ξένης προστασίας (1).

Εἶχε λοιπὸν ὁ πρέσβυς καὶ ὁ πρόξενος τὸν πρῶτον καὶ κύριον διερμηνέα του, ὁ ὁποῖος διεξήγε τὰς διπλωματικὰς ὑποθέσεις. Συνέτασσε ὀηλαδὴ τουρκιστὶ τὰς διακοινώσεις καὶ τὰ ὑπομνήματα περὶ αὐτῶν, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ ἑνα τουρκικὸν ὑπάλληλον (κιατίπ = γραφέα), καὶ ἀπηυθύνετο δι' οἰανδήποτε ὑπόθεσιν πρὸς τὸν ρεῖζ ἐφέντην, ὀηλαδὴ τῶν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργόν. Εἶχε δὲ (ὁ πρέσβυς ἢ ὁ πρόξενος) καὶ ἄλλους, ὀλίγους ἢ καὶ πολλοὺς, διερμηνεῖς ραγιαδες.

Οὗτοι δὲ συνέτρεχον τοὺς ὑπηκόους εἰς τὰς ὑποθέσεις, τὰς ὁποίας εἶχον εἴτε εἰς τὰ τελωνεῖα, ξηρὰς καὶ θαλάσσης, εἴτε εἰς τὰ δικαστήρια εἴτε εἰς τὴν ἀστυνομίαν εἴτε εἰς οἰανδήποτε ἄλλην τουρκικὴν ἀρχήν. Ἐδοθήθουν ἀκόμη, τοὺς ὑπηκόους εἰς τὴν διεξαγωγὴν

(1) Pelissié de Rausas, le régime des capitulations dans l'empire ottoman ἐν Παρισίοις 1911 τόμ. 2 σελ. 23 κ. ε.

τῶν ὑποθέσεων, τὰς ὁποίας εἶχον μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς χώρας. Καὶ διὰ τὰ διακρίνωνται ὅτι εἶναι διερμηνεῖς ἔφερον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἰδιαίτερον καλπάκι ἀπὸ σαμουρόγουναν.

Ἀπὸ ὅλας δὲ τὰς ἐν Τουρκίᾳ ξένας ἀντιπροσωπείας ἢ γαλλικῆ, ἦτον ἢ σπουδαιότερα τότε (μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος). Καὶ γνωρίζομεν, ὅτι ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ διερμηνεῖς Γάλλους καὶ διερμηνεῖς ραγιαδες βερατλήδες (οὕτως ὀνομάζοντο ἕνεκα τοῦ βερατίου, τὸ ὁποῖον ἐχορηγεῖτο εἰς αὐτούς, μόλις διορίζοντο οἱ διερμηνεῖς ραγιαδες). Διεμοίραζε δὲ κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας τοὺς γλωσσομαθεῖς νέους καὶ τοὺς βερατλήδες εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς λιμένας χάριν τῆς ὑπηρεσίας τῶν προξενείων. Εἰς δὲ τοὺς μεγάλους ἐμπορικοὺς λιμένας (Σμύρνη, Θεσσαλονίκη, Ἀλεξάνδρεια) ὁ πρῶτος διερμηνεὺς τοῦ προξένου ἦτο Γάλλος, οἱ δὲ ἄλλοι βερατλήδες.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς λιμένας ὑπῆρχον εἰς Γάλλος διερμηνεὺς καὶ εἰς βερατλής. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ αὐτοὶ οἱ ἐμποροὶ, ὡς εἶπαμεν πρὸ ὀλίγου, μετεχειρίζοντο εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν τοὺς διερμηνεῖς, ἐπειδὴ ἀκόμη καὶ Ἑβραῖοι καὶ Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι πηρεκάλουν τοὺς προξένους νὰ χορηγήσουσιν καὶ εἰς αὐτούς τὸν τίτλον τοῦ διερμηνέως διὰ τὰ ἔχουν τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ἐκ τοῦ τίτλου τούτου, ὁ ἀριθμὸς τῶν διερμηνέων ἠϋξήθη. Περὶ τὰ μέσθ λ. γ. τοῦ δεκάτου ὀγδοοῦ αἰῶνος ἐν Σμύρνη ὑπῆρχον ἐννέα, οἱ ὅποιοι μάλιστα δὲν ἐκόστιζαν καὶ πολλὰ εἰς τοὺς Γάλλους. Διότι ὁ πρῶτος ἐλάμβανεν ἐκτὸς τῆς τροφῆς του καὶ μισθὸν 600 γροσίων, οἱ δὲ ἄλλοι ἀπὸ 30-300 γροσίων. Ὑπῆρχε δὲ καὶ εἰς Ἰθαγενῆς διερμηνεὺς, μὴ πληρωνόμενος, ὁ ὁποῖος ὅμως εἰσέπραττε δέκα γρόσια ἀπὸ ἕκαστον πλοῖον, τὸ ὁποῖον εἴτε ἦρχετο ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν εἴτε μετέβαινεν ἐκεῖ.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν σχέσεων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ αἱ προσλιπαρήσεις πρὸς τοὺς πρέσβεις ἠϋξήσαν τοὺς βερατλήδες. Εἰς πλείστας συνθήκας ἢ Πύλη ὥρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς 30 ἢ 40. Μόνον δὲ ἐξαιρετικῶς διὰ τὴν Γαλλίαν ὁ ἀριθμὸς τῶν βερατλήδων ἔφθασε μέχρι 50 καὶ περισσοτέρων ἀκόμη. Εἰς ἄλλας συνθήκας ἠλάττωσαν τοὺς βερατλήδες κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας ὥστε οἱ πρόξενοι νὰ ἔχουν μόνον ἕνα καὶ οἱ πρέσβεις τέσσαρας.

Ἄλλ' οἱ βερατλήδες ἐπὶ Μουσταφᾶ τοῦ Γ' (1757-1774) ἐδιπλασιάσθησαν (1).

Οἱ βερατλήδες διεργυνεῖς ἐπειδὴ δὲν ἐπῆρκουν μόνοι των γὰ ἐκτελοῦν τὰ πολλαπλᾶ καθήκοντα, τὰ ὅποια εἶχον, καὶ τὰ ὅποια ἀνεφέρθησαν περιληπτικῶς ἀνωτέρω, ἐζήτησαν ἵνα ἐν ἀνάγκῃ τοὺς ἀναπληροῦν δύο ἐκ τῶν ὑπηρέτων των. Καὶ οὗτοι δὲ ἔπρεπε γὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν ἐνδουμασίαν μὲ τοὺς βερατλήδες διὰ γὰ τοὺς τέθεται ὁ λαός. Ἐπρεπε δὲ γὰ ἀπολαύουν καὶ τὰς ἰδίας ἀτελείας, διὰ γὰ ἔχουν κῦρος εἰς τὰς ὑποθέσεις, τὰς ὅποιας διεπραγματεύοντο. Ἡ αἰτησις αὕτη τῶν βερατλήδων διεργυνέων ἔγινε δεκτὴ ὑπὸ τῆς Πύλης. Εἰς ἕκαστον δὲ βεράτιον προσηρτώοντο καὶ δύο φερμάνια διὰ τοὺς ὑπηρέτας τούτους, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦτο ὠνομάζοντο φερμανγλήδες (2).

Δυσκολίας μεγάλας δὲν συνήντησεν ἡ ἐπέκτασις τῆς ξένης προστασίας εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῶν πρέσβειων. Καθιερώθη δὲ διὰ τῆς ἀγγλικῆς διομολογήσεως τοῦ 1675, τῆς ὅποιας τὸ ἄρθρον 60 ὀρίζει εἰς δέκα τοὺς ὑπηρέτας. Τὸ δὲ ἄρθρον 47 τῆς γαλλικῆς διομολογήσεως τοῦ 1740 ἐπαναλαμβάνει τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 60 τῆς ἀγγλικῆς διομολογήσεως, αὐξάνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπηρέτων, ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου, ἀπὸ δέκα εἰς δέκα πέντε, τοὺς ὅποιους ἐδικαιούτο ὁ πρέσβυς γὰ ἔχη ὑπὸ τὴν προστασίαν του (3).

Ἐνωρίτατα δὲ—μετὰ τὰ μέσα πιθκνῶς τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος—χάριν τῆς προστασίας τῶν ἐμπορικῶν γαλλικῶν συμφερόντων, τὰ ὅποια συνεχέντρονον λιμένες τινές τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὅπου δὲ τὰ συμφέροντα ταῦτα δὲν ἦσαν καὶ πολὺ σημαντικὰ ὥστε γὰ εἶναι ἀνάγκη γὰ ἰδρυθῆ προξενεῖον. οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας ἀνέθετον τὰ καθήκοντα προξενικῶν πρακτόρων εἰς ἐμπορευομένους ἱθαγενεῖς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ χριστιανοὺς.

Καὶ οἱ λιμένες οὗτοι ἦσαν κυρίως οἱ τῶν νήτων τοῦ Αἰγείου.

Ἄλλὰ δὲν ἦτον ἡ Γαλλία ἡ μόνη δυτικὴ δύναμις, ἡ ὅποια ἀνέθε-

(1) Rey, 258 κ. ε.

(2) Rey, 260.

(3) Pelissié de Rausas, 2, 29.

τεν εἰς ραγιαδες προξενικά καθήκοντα. Ἐὖ παρ' αὐτῆς δοθέν παράδειγμα ἠκολουθήθη κατὰ πρῶτον μὲν ἀπὸ τὴν δημοκρατίαν τῆς Βενετίας, εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ὀλλανδίαν. Καὶ τὰ ἄλλα δὲ εὐρωπαϊκὰ κράτη δὲν ὤκνησαν νὰ προδῶσιν εἰς τοῦτο (1).

Οἱ πρόξενοι οὗτοι εἶχον τὰ αὐτὰ προνόμια καὶ τὰς ἀτελείας ὡς καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες, προστατευόμενοι. Ἀλλ' εὐρύτερος λόγος περὶ τῶν ραγιαδῶν προξένων (καὶ ἰδίως τῶν Ἑλλήνων) ἢ γίνῃ κατωτέρω εἰς ἰδιαίτερον κεφάλαιον τῆς παρούσης ἐκθέσεώς μας.

Ἰαῦτα ἦσαν τὰ πρόσωπα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπεξετάθη, κατὰ πρῶτον ἡ προστασία τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

2) Κατάχρησις τῆς προστασίας.

Ἀλλ' ὁ θεσμὸς τῆς προστασίας ἐδικαιολογεῖτο ἐφ' ὅσον περιορίζετο ἐντὸς τῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα διεγράφησαν ἀνωτέρω. Πράγματι ἡ προστασία τῶν ἰθαγενῶν, ὁποῖα καθιερώθη μετὰ τὰς διομολογήσεις, ἐπήγαγεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀρχὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προήλθον καὶ αἱ ἀτέλειαί, αἱ ὁποῖαι ἀνεγνωρίσθησαν εἰς τοὺς διπλωματικοὺς πράκτορας καὶ τὸν οἶκόν των. Οἱ διπλωματικοὶ πράκτορες εἶναι ἀνάγκη νὰ δύνανται νὰ ἐκτελοῦν τὴν ἀποστολήν των μετὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν, μετὰ τὴν ἀσφάλειαν, μετὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ὁποῖα εἶναι εἰς αὐτὴν ἀπαραίτητος, ὥστε νὰ εἶναι ὅλως διόλου ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὸν κυρίαρχον τῆς χώρας. Καὶ ἡ ἀτέλεια αὕτη τότε μόνον εἶναι ἀποτελεσματική, ὅταν ἐπεκτείνεται εἰς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μετέχουν ἀμέσως εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν διπλωματικῶν καθηκόντων.

Ἀλλ' ὁ θεσμὸς τῆς προστασίας ἐκρυπτε μέσα του τὰ σπέρματα τῶν φρικτοτάτων καταχρήσεων. Δὲν εἶχε δὲ παρέλθει, ἀφ' ὅτου ἴσχυον, οὐδὲ εἰς αἰῶν καὶ διεστράφη τόσον, ὥστε ἡ προστασία τῶν χριστιανῶν ἀπέβη μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος τὸ φοβερώτατον ὄπλον, τὸ ὁποῖον ἐπέσειον κατὰ τῆς κυριαρχίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους αἱ ἀντίζηλοι τῆς Πύλης δυνάμεις.

(1) Pelissière de Kausas, 2, 28.

Ἄλλως δὲ πρέπει νὰ λεχθῆι ὅτι αἱ βλέψεις τῶν δυνάμεων εἰς τὰ κράτη τοῦ Σουλτάνου εὐρον ἔδαφος, θαυμασίως προητοιμασμένον ἵνα εὐνοήσῃ τὰς ἐνεργείας των. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ νομιμοφροσύνη, ποτὲ δὲν ἀπετέλεσε τὴν προεξάρχουσαν ἀρετὴν τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Εἶναι ἀκόμη, γνωστὸν ὅτι οἱ ραγιαῶδες μετὰ τὴν μουσουλμανικὴν κατάκτησιν ἐζήτουν πάντοτε εὐκαιρίαν ἵνα ἀποσεύσων τὸν μισητὸν ζυγόν. Ἡ δὲ ξένη, προστασία ἐνῶ ἐχορήγει εἰς αὐτοὺς τὰ πλείστα τῶν προνομίων, τὰ ὅποια ἦσαν ἀνεγνωρισμένα εἰς τοὺς ξένους, ἐμετρίκῃ ἐξαιρέτως τὰ ἐπακόλουθα τῆς τουρκικῆς ὑποδουλώσεως. Ἦτο δὲ ἰσοδύναμος πρὸς κάποιαν τῆς ἰδίας ὑπηκοότητος — τῆς τουρκικῆς ὀηλασῆι — ἐγκατάλειψιν. Ἐν γένει οἱ ραγιαῶδες ἐπεδίωκον δι' ἐκλιπαρήσεων καὶ ὅπως ἠδύναντο νὰ ἀποκτήσουν τὴν ξένην προστασίαν. Αἱ δὲ δυνάμεις προθύμως ἐδέχοντο ὑπηρεσίας, αἱ ὅποιαι γῦξαν τὸ γόνητρόν των ἐν Ἀνατολῇ, αἱ ὅποιαι εἰς μερικὰς ἐξ αὐτῶν παρείχον ἀφορμὴν, λίαν ποθητὴν, πολιτικῆς παρεμβάσεως (1).

Οἱ βερατλήδες πάλιν διεργηγίζον διὰ νὰ ἀποζημιώωνται διὰ τὰ καθήκοντα, τὰ ὅποια ἀνελάμβανον πλησίον τῶν πρέσβειων καὶ τῶν προξένων ἐπεδίδοντο εἰς τὸ ἐμπόριον, ἕνεκα δὲ τῶν τελωνειακῶν κυρίως (ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων) πλεονεκτημάτων, τὰ ὅποια ἦσαν ἀναπόσπαστα ἀπὸ τὸ ἀξίωμα των, ὠφελοῦντο πολὺ. Καὶ περὶ τῶν ὠφελειῶν αὐτῶν θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

Ἐπειτα δὲ οἱ πρέσβεις προέβησαν — καὶ τοῦτο εἶναι ἀκόμη σπουδαιότερον — εἰς τὴν πώλησιν τῶν βερατίων διεργηγέως. Εἶχε συμφωνηθῆι ὅτι τὰ βεράτια, ἅπαξ χορηγηθέντα ἀπὸ τὴν Πύλην, ἐγίνοντο κτήμα τῆς πρεσβείας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον χορηγηθῆι, ὅτι δέ, ἀφοῦ ἀπέθνησκον οἱ δικαιοῦχοι ἢ ἀπηλλάσσοντο τῶν καθηκόντων των, ἡ πρεσβεΐα ἠδύνετο νὰ τὰ διαθέσῃ κατὰ βούλησιν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους τῆς. Καὶ αἱ πρεσβεΐαι ἐπώλουν τὰ βεράτια εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι δὲν ἤσκουν πλέον τὸ ἔργον τοῦ διεργηγέως πλησίον τοῦ πρέσβεως ἢ τοῦ προξένου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου τὰ ἐλάμβανον. Εἶχον ὅμως μὲν ταῦτα τὴν προστασίαν τοῦ καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῶν προστατευομένων.

(1) Pélissié de Rausas, 2, 32 κ. ε.

Τὰ ἡγόραζον δὲ πλούσιοι ἔμποροι ραγιάδες, πλούσιοι τραπεζίται (σαράφηδες), πλούσιοι προμηθευταὶ τοῦ κράτους, ἐκμισθωταὶ ἔπειτα τῶν πόρων τοῦ κράτους. Καὶ ἡ τιμὴ των δὲν ἦτο μικρά. Τὸ βεράτιον λ.χ. προξένου (διότι καὶ τὰ ἐκδιδόμενα διὰ τὸν διορισμὸν προξένου ἐπωλοῦντο) ἡγοράζετο ἀντὶ ποσοῦ χρηματικοῦ κυμαινομένου μεταξὺ πέντε καὶ ἑξ χιλιάδων γροσίων, τὸ βεράτιον τοῦ διερμηνέως ἀπὸ δύο μέχρι τριῶν χιλιάδων γροσίων. Τὰ βεράτια ὅμως τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἦσαν ἀκόμη ἀκριβότερα, ἀφοῦ κάποτε ἐπωλοῦντο καὶ ἀντὶ δέκα χιλιάδων γροσίων.

Ἠγοράζοντο δὲ καὶ τὰ φερμάνια. Τούτων ἡ τιμὴ ἐποικίλλε μεταξὺ 800 καὶ 1200 γροσίων ἀναλόγως τῆς ἐμπορικῆς σπουδαιότητος τῆς πόλεως, ὅπου ἐμπορεύετο ὁ λαμβάνων τὸ φερμάνιον ραγιάς.

Καὶ τὰ εἰσπραττόμενα ἐκ τῆς πώλησεως ταύτης πόσᾶ ἐθεωροῦντο ὡς νόμιμος πόρος τοῦ ἀξιώματος τοῦ πρέσβους.

Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι ὅλοι οἱ πρέσβεις ἐπεδίωκον τὴν πώλησιν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων βερατίων (καὶ φερμανίων). Καὶ ἀναφέρεται ὅτι πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐκέρδιζεν ἀπὸ τὴν πώλησιν ταύτην καὶ δύο καὶ τρεῖς χιλιάδας λίρας κατ' ἔτος. Ὁ τῆς Γαλλίας ἦτο κάπως ἐπιφυλακτικὸς. Μόλα ταῦτα εἰς ὀμαλοὺς καιροὺς διέθετε καὶ οὗτος 50 βεράτια καὶ 100 φερμάνια. Ἐξεδόθησαν ὅμως καὶ 60 καὶ 80 βεράτια εἰς ἐποχὰς τινάς, τὰ ὅποια ἐχορήγησαν εἰς τὸν πρέσβυν ποσὸν 400,000 φράγκων (1).

Ἡ ἐκδοσις τῶν βερατίων ἐγένετο κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πρέσβους χωρὶς νὰ ἐπεμβαίνῃ ἡ Πύλη, ἀλλὰ μὲ δύο ὅρους. Κατὰ τὸν ἕνα ὁ τίτλος, ὁ διὰ τοῦ βερατίου παρεχόμενος, ἦτον ἐσόδιος καὶ κανεὶς δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν κάτοχον τὸ βεράτιον, ἐκτὸς ἐὰν αὗτος περιέπιπτεν εἰς βαρέα ἐγκλήματα. Κατὰ τὸν ἄλλον ἕκαστος τίτλος ὄριζε τὸν τόπον, ὅπου ὁ τιτλοῦχος ὄφειλε νὰ διαμένῃ.

(1) Rey, 261 κ. ἑ. Ἐν γένει δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν προστατευομένων ἠῦξανεν ἀδιακόπως μέχρι τῆς καταργήσεως αὐτῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος (Rey, 251).— Ὁ Volney (Voyage en Syrie et en Egypte pendant les années 1783, 1784 et 1785, Παρίσιοι 1790 τόμ. 2 σελ. 391) λέγει ὅτι ἡ ἀξία ἐκάστου βερατίου ἐκυμαίνετο τότε (ὅτε περιηγεῖτο τὴν Ἀνατολήν) μεταξὺ 5 καὶ 6 χιλιάδων φράγκων· ὅτι ἕκαστος πρέσβυς διέθετε 50 βεράτια, ἅτινα ἀνενέωνεν εὐθὺς ὡς ἀπέθνησκε βερατλής· ὅτι δὲ ἡ πώλησις αὐτῶν παρείχεν εἰς τοὺς πρέσβεις εἰσόδημα σημαντικόν.

Καὶ ὁρος οὗτος εἰς τοὺς βερατλήδες ἐγίνε πολὺ ἐνοχλητικός, ὅταν ὁ θεσμὸς ἐξεφυλίσθη. Κατ' ἀρχάς, ὅταν οἱ διερμηνεῖς εἶχον πραγματικὴν ὑπηρεσίαν εἰς ἓνα ἐμπορικὸν λιμένα, ὁ ὁρος οὗτος ἦτο πολὺ εὐνόητος. Ἡ ὑποχρέωσις, τὴν ὁποίαν ἀνελάμβανον οἱ βερατλήδες νὰ ἔχουν ὠρισμένην ἔδραν, ἦτο δι' αὐτοὺς τίτλος προστασίας, συγχρόνως δὲ τοὺς περιέβαλλε καὶ μὲ κάποιαν ἐπίσημον ἰδιότητα ἀπέναντι τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Ἀλλ' ὅταν οἱ διερμηνεῖς βερατλήδες ἦσαν ἀπλοῖ ἐμποροὶ, ὁ ὁρος οὗτος ἦτον εἰς αὐτοὺς ἐνοχλητικός.

Ἀλλ' εὐρέθη τρόπος ἵνα ἀποφεύγουν τὴν μόνιμον διαμονήν. Μὲ τὴν σιωπηλὴν ἀνοχήν τῆς Πύλης ἐχορηγεῖτο εἰς αὐτοὺς φερμάνιον πορείας, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ κομιστὴς ἐταξείδευε δι' ὑποθέσεις του, καὶ τὸ ὅποιον τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἀπουσιάζῃ ἀπὸ τὴν μόνιμόν του ἔδραν. Ἐν δὲ κατὰ χρονικὰ διαστήματα οἱ πασάδες ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν πληροφωρημένοι περὶ τῆς ἀπουσίας τῶν βερατλήδων, μερικὰ δῶρα τοὺς καθησύχαζον.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλη κατάχρησις ἐγίνετο τῶν βερατίων. Διὰ νὰ διατηροῦν δηλαδὴ οἱ πρέσβεις τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν περιστοιχούντων τὸν Σουλτᾶνον παρεχώρουν δωρεὰν εἰς ραγιάδες ἐπιστήμους βεράτια, τοὺς ὁποίους ἠγνόουν οἱ ὑπουργοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν βέβαιοι ὅτι ἂν ὑπέπιπτον εἰς δυσμένειαν, θὰ εἶχον τὴν ξένην προστασίαν, καὶ οἱ ὁποῖοι, ἐφ' ὅσον ἠγνοοῦντο, ἠδύναντο νὰ παρέχουν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Εὐρωπαίους(1).

Ἡ δὲ Πύλη κατ' ἀρχάς οὐδεμίαν προσοχήν ἔδωκεν εἰς τὴν κατάχρησιν ταύτην τῶν βερατίων καὶ τὴν ἠνέχθη χωρὶς νὰ διαμαρτυρηθῇ. Ἄλλως δὲ ἡ καπηλεία αὕτη ἐφαίνετο ὅπωςδὴποτε εὐλόγος εἰς αὐτήν, ἀφοῦ συνεδιβάζετο μᾶλλον μὲ τὰς παραδεδεγμένας συνθηθείας, μὲ τὰς ἔξεις, τὰς ὁποίας ἀπὸ πολλὸν καιρὸν εἶχον καθιερώσει μεγάλοι λειτουργοὶ τοῦ κράτους, ὡς ὁ μέγας βεζύρης, ὁ καπουτᾶν πασᾶς, ὁ γιανιτσάραγας. Οὗτοι δηλαδὴ ἐκτὸς τῶν ἄλλων προνομίων, τὰ ὁποῖα εἶχε τὸ ὑπουργεῖμά των, ἐδικαιοῦντο καὶ νὰ ἀπαλλάσσουν ἀπὸ μερικῶν φόρων τοὺς γραμματεῖς των ἢ τοὺς προμηθευτάς των(2). Παρόμοιόν τι ἐφαίνετο ἔτι ἐπετρέπετο διὰ τῶν βερατίων καὶ εἰς τοὺς ξένους πρέσβεις.

(1) Bey, 263.

(2) Bey, 260 κ. ε.

Ἐν τούτοις ἡ καπηλεία τῶν βερατίων δὲν ὑπῆρξεν ἡ κυρία πηγή τῶν καταχρήσεων. Κατ' ἀνάγκην ἡ καπηλεία αὕτη ἦτο περιορισμένη, διότι οἱ πρέσβεις μόνον ἀριθμὸν τινα, μικρὸν, βερατίων διέθετον.

Ἄλλ' αἱ διομολογήσεις ἐχορήγουν εἰς αὐτούς, ὅπως εἶδομεν, τὸ δικαίωμα νὰ διορίζουν ἰθαγενεῖς προξένους. Τοῦ δικαιώματος δὲ τούτου ἔκαμν μεγάλην καὶ συχνοτάτην κατάχρησιν πρὸς ὠφέλειαν τῶν πολιτικῶν των συμφερόντων παρὰ τὰς ρητὰς διατάξεις τῶν συνθηκῶν. Διόριζον λ. χ. προξενικούς πράκτορας εἰς μέρη, ὅπου τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἀντεπρόσώπευον, δὲν εἶχον οὔτε ὁμοεθνεῖς ὑπηκόους οὔτε συμφέροντα ἐμπορικά. Οὕτω πῶς εἰς πλουσίους ραγιάδες τῶν γήσεων τοῦ Αἰγίου ἐπετρέπη νὰ δέχωνται τὸν τίτλον τοῦ προξένου τῆς Βενετίας ἢ τῆς Γαλλίας, ἀργότερα δὲ τῆς Ὀλλανδίας καὶ Ἀγγλίας (1).

Ἄλλ' ἔμῳς ἀπὸ ὅλας ταύτας τὰς καταχρήσεις ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐκλόνισε πολὺ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν, ἦσαν ἀναμφιδόλως τὰ διπλώματα προστασίας (*patentes de protection, lettres de protection*), τὰ ὁποῖα καθιερώθησαν κατ' ἀνοχὴν τῆς Πύλης.

Οἱ πρέσβεις δηλαδὴ καὶ οἱ πρόξενοι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ὀγδοοῦ αἰῶνος οἰκαιοποιήθησαν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως διπλωμάτων προστασίας, τὰ ὁποῖα ἔδιδον, χωρὶς νὰ παρεμβάινῃ ἡ Πύλη, αὐτογνωμόνως εἰς ἔλους τοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου, τοὺς ραγιάδες ἢ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς μουσουλμάνους, οἱ ὁποῖοι τυχὸν τὰ ἐζήτουν, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἔκρινον ὡς ἐπωφελεῖς νὰ χορηγήσουν τὴν εὐνοίαν ταύτην (2).

Ἐχορηγοῦντο δὲ τὰ διπλώματα ταῦτα εἰς ἄτομα, τῶν ὁποίων ἀντημεῖδοντο κατ' αὐτὸν τρόπον αἱ ὑπηρεσίαι. Ἴατροὶ λ. χ. τοῦ Σουλτάνου, ἐνήμεροι τῶν μηχανορραφῶν τοῦ παλατίου, οἱ ὁποῖοι ἐπανειλημμένως εἶχον βοηθήσει τοὺς πρέσβεις ἵνα τὰς ματαιώσουν διὰ τῶν καταλλήλων ὁδηγιῶν των, ἐλάμβανον διπλώματα προστασίας. Ἀλλὰ τὰ προσωπικὰ ταῦτα διπλώματα ἦσαν σπάνια. Τὸ σπουδαῖον εἶναι ἔτι τὰ διπλώματα προστασίας ἐχορηγοῦντο εἰς ὁλοκλή-

(1) Pierre Arminjon, *Etrangers et protégés dans l'empire ottoman* Παρίσι 1903 σελ. 60.

(2) Pelissié de Rausas, 34 κ. ἐ.— Κείμενον διπλώματος προστασίας χορηγηθὲν ἐπὶ Λουδοβίκου 15ου τῆς Γαλλίας βλ. ἐν Rey, 263 κ. ἐ. σημ. 2.

ρους οίκογενείας Ἑλλήνων ἢ Ἀρμενίων — συχνότατα δὲ ἔγεινε τοῦτο ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ 14ου — καὶ ἡ προστασία, ἡ οὕτω πως χορηγουμένη, ἦτο κληρονομική.

Ἐδῶ δὲ ἡ δικαστροφὴ τοῦ θεσμοῦ εἶναι πλέον ἢ καταφανής. Ἡ προστασία τῶν ἰθαγενῶν ἦτο καὶ κατὰ τὸ γράμμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν διομολογήσεων μέτρον ἐξαιρετικὸν μόνον, καὶ πῶς δὲ καὶ ἰδιωτικῆς φύσεως, καθιερωμένον ἀπὸ τὰς συνθήκας, διὰ τὰ παρέχει εὐκολίας εἰς τοὺς πρέσβεις καὶ εἰς τοὺς προξένους κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων των. Ἀπέδθη ὅμως ἔπειτα μέτρον γενικόν. Ἀπέδθη δὲ, τὸ σπουδαιότερον, καὶ πολιτικὸν ὄργανον ἀνκμφισθη-
 τήτου δυνάμεως.

Ἡ ἐκδοσις διπλωμάτων προστασίας, τὰ ὅποια ἡ Πύλη ἠνείχετο μὴ ἔχουσα τὴν δύναμιν τὰ ἀντισταθῆ, ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἐγένετο μόνον ἐξαιρετικῶς. Εἰς μερικὰς ὅμως δυνάμεις, αἱ ὅποια κατεπολέμουν τὴν Τουρκίαν καὶ ἐπεδίωκον τὴν ἐξασθένειάν της, ἀπέδθη ὄπλον φροδερὸν καὶ ὄργανον ἐπιρροῆς πολιτικῆς. Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Αὐστρία ἠμιλλῶντο ἐν Μολδαβίᾳ καὶ Βλαχίᾳ. Ἡ Ρωσσία ἀπέκτησεν ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζῆ τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ προξένων. Καὶ εἰς τὸν διορισμὸν των προέβη τῷ 1781. Ἡ Αὐστρία πρὸς ἰσοστάθμισιν διώρισε καὶ ἐκείνη εἰς τὰς ἡγεμονίας ταύτας προξένους τῷ 1782.

Καὶ οἱ πρόξενοι οὗτοι διένεμον διπλώματα προστασίας εἰς ὅλους, ὅσοι τὰ ἐζήτουν, δωρεάν. Οἱ προστατευόμενοι οὗτοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνθρωποι ἄσημοι καὶ πτωχοί, ἐπωφελοῦντο τὴν προνομιαῦχον θέσιν των, δὲν ἐπλήρωνον δὲ φόρους καὶ ἀπέφευγον τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου. Ὁ ἀριθμὸς των ηὔξανεν ἀδιακόπως καὶ οἱ ἡγεμόνες ἔχονον τὴν δύναμιν των. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος ἡ Αὐστρία ἐν μόνῃ τῇ Μολδαβίᾳ εἶχε διακοσίας χιλιάδας ὑπηκόους.

Τὴν Αὐστρίαν δὲ καὶ τὴν Ρωσσίαν ἐμιμήθη καὶ ἡ Ἀγγλία (1).

Περὶ δὲ τῆς Ρωσσίας ἀναφέρεται ὅτι μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζῆ εἶχε καθ' ἑλπὴν τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν πλέον τῶν ἑπτὰ ἑκατομμυρίων πολιτῶν, ὅλων Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων.

Ἐγνοεῖται ὅτι ἡ Πύλη, ὅταν μάλιστα ὑπερεπλεόνασε τὸ κακόν, ἀντέδρασε κατὰ τῆς προστασίας. Ἀλλὰ περὶ τῶν ἀντιδράσεων τού-

(1) Rey 263 κ. ε.

των θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω. Κλείομεν δὲ τὸν λόγον περὶ τῆς καταχρήσεως, ἣ ὁποία ἔγεινε, τῆς προστασίας, ἀφοῦ ἐπισυνάψωμεν ὀλίγα ἐξ ὧν εἶπε κατ' αὐτῆς εἰς μίαν τοῦ ἐγκύκλιον πρὸς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει διπλωματικὸν σῶμα ὁ περίφημος τοῦρκος πολιτικός Ἀαλῆ πασᾶς τῷ 1862, ὃ καταργήσας τὴν προστασίαν, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου ἡμῶν περὶ αὐτῆς. Αὐπούμεθα, λέγει ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων ὁ τοῦρκος διπλωμάτης, διότι πρέπει νὰ προσθῶμεν ὅτι συχνάκις τὰ προξενεῖα ἀξιούσι νὰ προστατεύουν ὡς ὄθιθεν ὑπαλλήλους τῶν ἰθαγενεῖς, οἱ ὅποιοι οὐδέποτε ἐχρημάτισαν ὑπάλληλοι τῶν, οἱ ὅποιοι ἀσκοῦν ἄλλα ἐπαγγέλματα, ἐντελῶς ξένα πρὸς τὰ προξενεῖα, οἱ ὅποιοι κατεγράφησαν εἰς τὸν κατάλογον τῶν προστατευομένων διὰ νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένοι τῶν ὑποχρεώσεων τῶν πρὸς τὸν κυρίαρχόν των (1). Διωρίσθησαν — λέγεται κατωτέρω ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐγκυκλίῳ — πράκτορες πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἰθαγενῶν ἐκεῖ ὅπου οὔτε ὑπήκοοι οὔτε συμφέροντα ἐμπορικὰ ξένα ὑπάρχουν ἵνα προστατευθῶσιν. Τὰ ἄτομα δὲ ταῦτα, περιβληθέντα τὸν τίτλον τοῦ προξενικοῦ πράκτορος, θεωροῦν καθήκόν των νὰ ἀνακηρύττουν προστατευομένους, νὰ ἔχουν διερμηνεῖς, νὰ προσκτῶνται ἐπιστημότητα συγκρουόμενοι μὲ τὰς ἀρχὰς τῆς χώρας . . . . Πολὺ δὲ δυσχεραίνει τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ ἄλλη ἀξίωσις των, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ συγγενεῖς τῶν προστατευομένων πρέπει νὰ θεωροῦνται ὡς προστατευόμενοι ξένοι, νὰ εἶναι δὲ ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ὅλας τὰς νομίμους ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας συνεπιφέρει ἡ ἰδιότης αὐτῶν ὡς ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου (2).

Ὀνομάζονται δὲ οἱ προστατευόμενοι ὑπὸ τῶν συγχρόνων των Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι κάμνουν λόγον περὶ αὐτῶν, προτέττοι (3), μπερατλήδες (4), μπερατλήδες (5), περατλήδες (6), βαρατλήδες (7), βαρα-

(1) Arminjon, 59.

(2) Arminjon, 60 κ. ε.

(3) Βλ. ἐν τέλει τὸ ὑπ' ἀριθ. 17.644 ἔγγραφο τοῦ ἀρχείου τῆς ἱστορ. καὶ ἐθνολ. ἑταιρ. τὸ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον (α) δημοσιευόμενον.

(4) Σκαρλάτου, Βυζαντίου, Κωνσταντινουπόλις ἐν Ἀθήναις 1869, τόμ. 3 σελ. 317.

(5) Ἰακ. Ρίζου Νερουλοῦ, ἱστορία τῶν γραμμάτων παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλησιν (ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Ὀλυμπίας Ν. Ἄδοττ) Ἀθήνησι 1870 σελ. 134.

(6) Ὑψηλάντου, τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν 681.

(7) Ν. Παπαδοπούλου, Ἑρμῆς ὁ Κερδοῖος ἤτοι ἐμπορικὴ ἐγκυκλοπαιδεία ἐν Βενετία 1815 τόμ. 1 σελ. 432.

τάριοι (1), μπερατάριοι (2), φερμανλῆδες (3), βαρτοφερμανλῆδες (4), παντεταλῆδες. (5)

Ὁ δὲ πρόξενος καλεῖται κόνσολος (6), κόνσουλός (7), κόνσου-
λας (8), ὁ ὑποπρόξενος βίτσε κόνσολος (9) καὶ ὑποκόνσολος (10)
καὶ βεκίλης (11). Ὁ δὲ προξενικός πράκτωρ καλεῖται ὑπὸ τῶν ἡμε-
τέρων ἀγένης (12), ἀτζέντες, ἐπίτροπος (13). Οἱ διερμηνεῖς τέλος
ὀνομάζονται δραγουμάνοι, ἑρμηνεῖς, ἑρμηνευταί (14), διερμηνεῖς.

Ὅλους τούτους ἡμεῖς ὀνομάζομεν μὲ ἓνα γενικὸν ὄνομα προστα-
τευομένων (15).

(1) Οὕτω τοὺς ὀνομάζει ὁ Κοραῆς (N. M. Δαμαλά, ἐπιστολαὶ Κοραῆ ἐν Ἀθή-
ναις 1885 τόμ. 1 σελ. 186).

(2) Δ. Καμπούρογλου, μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων ἐν Ἀθήναις 1889 τόμ.
1, σελ. 186.

(3) Ὑψηλάντου, τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν 659.

(4) N. Παπαδοπούλου, Ἑρμῆς ὁ Κερδῶος, 1,433.

(5) Ὑψηλάντου, τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν 662 (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *patenta*).

(6) Οὕτω καλεῖ αὐτοὺς πολλαχοῦ ὁ Κοραῆς καὶ ἄλλοι.

(7) Δοσιθέου (πατριάρχου Ἱεροσολύμων), ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πα-
τριαρχευσάντων ἐν Βουκουρεστίῳ 1715 σελ. 1237.— Ἑρμῆς ὁ λόγιος ἐν Βιέννῃ 1820
σελ. 180— Κόνσουλαν καλεῖ τὸν πρόξενον καὶ ὁ Δαπόντες (Δακτικαὶ Ἐφημερίδες, ἐκ-
διδόμεναι ὑπὸ Legrand ἐν Παρισίοις 1880 τόμ. 1 σελ. X).

(8) Περιήγησις ἱστορικὴ καὶ βιογραφία Διονυσίου Πύρρου τοῦ Θεσσαλοῦ ἐν Ἀθή-
ναις 1848 σελ. 73.

(9) Βλ. τὸ ὑπ' ἀρ. 17,644 ἔγγραφο τοῦ ἀρχείου τῆς ἱστορ. καὶ ἔθνολ. ἑταιρ. τὸ
ὑπὸ στοιχεῖον (α) ἐν τέλει δημοσιευόμενον.

(10) Καμπούρογλου μνημεῖα 1, 218.

(11) Τρ. Εὐαγγελίδου, ἡ Μύκονος ἐν Ἀθήναις 1914 σελ. 188.

(12) Τρ. Εὐαγγελίδου, ἡ Μύκονος 188.

(13) Δρόσου N. Δρόσου, ἱστορία τῆς Τήνου ἀπὸ τῆς ε' σταυροφορίας μέχρι τῆς
ἐνετικῆς κυριαρχίας καὶ ἐκείθεν μέχρι τοῦ 1821 ἐν Ἀθήναις 1870 σελ. 140.

(14) Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία ἐν Ἀθήναις 1868 σελ. 384.

(15) Προσθέτομεν ἐνταῦθα ὅτι ὁ Κ. Οἰκονόμου (λόγοι ἐκκλησιαστικοὶ σελ. 265
σημ.) μεταχειρίζεται καὶ τὴν ὀνομασίαν πρόξενος (εἰς τὸ χωρίον, εἰς τὸ ὅποιον παρα-
πέμπομεν λέγει καὶ τὰ δύο ὀνόματα πρόξενος ἢ κόνσουλός). Ἀλλαχοῦ ὅμως ἔχει μόνον
τὸ ὄνομα κόνσουλός (βλ. Σοφοκλείους Οἰκονόμου, τὰ σωζόμενα φιλολογικὰ συγγράμ-
ματα Κωνσταντίνου πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων Ἀθήνησι 1881
τόμ. 1 σελ. 475). Τὰ δὲ προξενεῖα καλοῦνται Κονσουλάτα (Δαπόντες, κῆπος χαρίτων
σελ. 16.— Σοφ. Οἰκονόμου, τὰ σωζόμενα φιλολ. συγγράμ. 1,340).— Τὰ βεράτια
ὁ Ζαλλώνης (καὶ ἄλλοι) καλοῦσι χρυσόβουλλα (Μάρκου Φιλίππου Ζαλλώνη, σύγ-
γραμμα περὶ τῶν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν πριγκήπων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδα-
βίας, τῶν λεγομένων Φαναριωτῶν (ἐκ τοῦ γαλλικοῦ) ἐν Παρισίοις 1831 σελ. 72), δι-
πλώματα δὲ τὰ φερμάνια ὁ Ἱεροσολύμων Δοσιθέος (Δοσιθέου Νοταρᾶ, παραλειπόμενα